

ધોરણ - 9-10
ગુજરાતી (દ્વિતીય ભાષા) (013)
અભ્યાસક્રમ સંરચના

પ્રસ્તાવના :

ભારત એક બહુભાષી દેશ છે. ગુજરાતમાં અન્ય રાજ્યોમાંથી વ્યવસાય કે અન્ય હેતુ અર્થે અનેક લોકો આવ-જા કરે છે. ગુજરાત રાજ્યની રાજભાષા તરીકે અને સમગ્ર પ્રદેશમાં વ્યવહારની ભાષા તરીકે ગુજરાતી ભાષાનું શિક્ષણ ઉપલબ્ધ થાય એ અર્થે ગુજરાતી સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિનો પરિચય એ એક અનિવાર્ય બાબત છે, જે વિદ્યાર્થીઓની માતૃભાષા ગુજરાતી કરતાં અલગ છે. તે ગુજરાતી ભાષામાં પોતાનું પ્રત્યાયન કુશળતાપૂર્વક કરી શકે તે માટે ગુજરાતી ભાષા શીખતા વિદ્યાર્થીઓ ગુજરાતી ભાષાસાહિત્યનું રસપૂર્વક અધ્યયન કરી શકે તેમજ ભાષાનાં વિવિધ કૌશલ્યોને આત્મસાત્ કરી શકે તેવા અભ્યાસક્રમની રચના જરૂરી છે. એથી ભાષા શીખનાર વિદ્યાર્થી જ્ઞાનની ક્ષિતિજોને સરળતાથી પામી શકશે.

બહુભાષી દેશમાં બહુ ભાષા શીખવાથી રાષ્ટ્રીય ભાવના વધુ પ્રબળ થશે. સામાજિક ન્યાય અને સમાનતાનાં મૂલ્યો આધારિત એક ધર્મનિરપેક્ષ, ક્ષમતામૂલક અને બહુલતાવાદી સમાજના સ્વરૂપમાં ભારતના સંવૈધાનિક દષ્ટિકોણ ગ્રહણ કરતા આ શૈક્ષણિક દસ્તાવેજમાં થોડાક વ્યાપક હેતુઓનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. એમાં વિચાર અને કર્મની સ્વતંત્રતા, પરોપકાર તેમજ સંવેદનશીલતા, નવી બનતી જતી ઘટનાઓનું લચીલાપણું તેમજ રચનાત્મક અભિગમ સાથે સાથે લોકતાંત્રિક પદ્ધતિઓને સુદૃઢ કરવાનાં મનોવલણો મહત્વનાં બને છે. પ્રારંભિક શિક્ષણને જ્યારે બાળકનો મૂળભૂત અધિકાર માનવામાં આવે છે ત્યારે બધાં બાળકોને જાતિ, લિંગ તેમજ વિભિન્ન-પ્રકારની વિકલાંગતાથી નિરપેક્ષ સ્વાસ્થ્યપોષણ અને આનુષંગિક વાતાવરણ ઊભું કરીને શિક્ષણની વિવિધ તરાહો વિશે વિચારવાનું યોગ્ય છે.

ભાષાશિક્ષણના સામાન્ય હેતુઓ :

- (1) ગુજરાતી ભાષાનું શિષ્ટ ઉચ્ચારણ અને લેખન
- (2) ગુજરાતી ભાષાને સાંભળે, સમજે અને વ્યવહારમાં અભિવ્યક્ત કરે.
- (3) ગુજરાતી ભાષાના વ્યાવહારિક વ્યાકરણનો પરિચય કેળવે અને વ્યવહારમાં વિનિયોગ કરે.
- (4) સાહિત્યિક કૃતિની મદદથી આનંદ અને જ્ઞાન મેળવવાની ક્ષમતા કેળવે.
- (5) શિષ્ટ/માન્ય ગુજરાતી ભાષામાં પ્રત્યાયનની ક્ષમતા કેળવે.
- (6) માતૃભાષામાંથી ગુજરાતીમાં અને ગુજરાતીમાંથી માતૃભાષામાં અનુવાદની ક્ષમતાનો વિકાસ કરે.
- (7) માતૃભાષા અને ગુજરાતીના સમાન જણાતા શબ્દોનો અર્થભેદ અને વપરાશભેદ સમજે.
- (8) ભાષાને સાંભળીને યોગ્ય અર્થગ્રહણ કરે.
- (9) ભાષાનાં કૌશલ્યોનું ધ્યાન રાખે.

ભાષાશિક્ષણના વિશિષ્ટ હેતુઓ :

* શ્રવણ :

- (1) ગુજરાતી ભાષાના ધ્વનિઓનું શિષ્ટ ઉચ્ચારણ

- (2) સંવૃત્ત - વિવૃત્ત વર્ણ
- (3) વર્ગ તથા સભાગોષ્ઠિમાં, રેડિયો તથા દૂરદર્શન પર કક્ષાનુરૂપ વાર્તા, ભાષણ વગેરે સાંભળીને ઉદ્દેશ્ય સમજવા અને તેનો સાર તારવવો.
- (4) વક્તાના કથનમાં રહેલાં વ્યંજના, વિનોદ, કટાક્ષ વગેરે સમજવા અને તેને માણવા.
- (5) વક્તાના વિચારો ધ્યાનપૂર્વક અને શિષ્ટાચાર સાથે સાંભળવા તથા તેમના દૃષ્ટિકોણને સમજવા અને જરૂર પડે તેનો યોગ્ય જવાબ આપવો.
- (6) વક્તાની વાતને વિવેચનાત્મક દાંષ્ટી સાંભળવી, સમજવી અને તેનું મૂલ્યાંકન કરવું.

* કથન :

- (1) ગુજરાતી ભાષાના માન્ય ધ્વનિઓનું શિષ્ટ ઉચ્ચારણ
- (2) માન્ય ઉચ્ચારણ તથા યોગ્ય આરોહ-અવરોહ સાથે બોલવું.
- (3) સહજતા તથા પ્રવાહિતા સાથે બોલવું.
- (4) પોતાના મનોભાવ જેવા કે, હર્ષ, વિષાદ, આદર, ક્રોધ, વિસ્મય વગેરેને પોતાના કથનમાં ભાવપૂર્ણ અને ટૂંકાણમાં સચોટ રીતે વ્યક્ત કરવા.
- (5) પોતાના વિચારોને સરળતાથી છતાં અસરકારક રીતે અભિવ્યક્ત કરી શકે.

* વાચન :

- (1) મુખવાચનમાં અપેક્ષિત ગતિ તથા લય સાથે શુદ્ધ ઉચ્ચારણથી વાંચવું.
- (2) મૂકવાચનમાં મિનિટના સાઠ શબ્દોની ગતિથી અર્થબોધ સાથે વાંચન કરી શકવું.
- (3) ગુજરાતીમાં કવિતાઓનું ભાવાનુસાર પઠન અને ગાન કરવું અને તેનું અર્થઘટન/આસ્વાદ કરી શકવો.
- (4) પાઠ્યવસ્તુ તથા તેમની રજૂઆતનો આસ્વાદ
- (5) જ્ઞાનવૃદ્ધિ તેમજ મનોરંજન/આનંદ અર્થે વ્યક્ષા અનુસાર સાહિત્ય વાંચી શકે.
- (6) સમગ્રતાલક્ષી વાંચન તરફ અભિમુખ થાય.

* લેખન :

- (1) વિરામચિહ્નોનો યોગ્ય ઉપયોગ કરી શકે.
- (2) વ્યાકરણમાન્ય ભાષાનો ઉપયોગ કરી શકે અને આપેલા પરિચ્છેદનો સારાંશ અથવા સંક્ષેપ એક તૃતિયાંશ શબ્દોમાં કરી શકે.
- (3) પોતાના અનુભવના આધારે સંસ્મરણો, પ્રવાસવર્ણન, વિષય આધારિત લેખન અને મુદ્દા પરથી વાર્તા લખી શકે.
- (4) પોતાના મૌલિક વિચારોથી વર્ણનાત્મક, વિવરણાત્મક, નિબંધલેખન કરી શકે.
- (5) વાંચેલી વાર્તાને સંવાદમાં ફેરવવી અને સંવાદને વાર્તામાં ફેરવીને લખવી.
- (6) વિદ્યાર્થી જાતે શીખે, પ્રશ્ન કરે, પૂછે, લખે તે અહીં અપેક્ષિત છે. આ પ્રકારની ક્ષમતાવિકાસ માટે ઇલેક્ટ્રોનિક મીડિયા, કમ્પ્યુટર, SMS, E-mail વોટસએપ અને નેટ જેવાં ઉપકરણોનો ઉપયોગ કરી શકે.
- (7) દૈનિક નોંધપોથી લખવી.

* વ્યાવહારિક વ્યાકરણ :

- (1) જોડણી, જોડણીના સામાન્ય નિયમો
- (2) શબ્દઘડતર : તત્સમ અને તદ્ભવ, દ્વિરુક્ત, સ્વાનુકારી
- (3) ભાષાસમૃદ્ધિ માટે શબ્દભંડોળ શીખે.
- (4) ક્રિયાપદ, નામપદ, સંજ્ઞા, વિશેષણ, ક્રિયાવિશેષણ
- (5) વાક્યના વિવિધ પ્રકારો : સાદું, સંયુક્ત, સંકુલ, કર્તારિ, કર્મણિ, ભાવે, પ્રેરક
- (6) વિવિધ સંયોજકો અને સંધિ

* સાહિત્યસામગ્રી :

ગદ્ય વિભાગ :

લઘુકથા, નવલિકા, નવલકથાખંડ, આત્મકથાઅંશ, લોકકથા, રેખાચિત્ર, અનુવાદિત કૃતિ, વ્યક્તિચરિત્ર, પૌરાણિક કથા, એકાંકી વગેરે સ્વરૂપોનો સમાવેશ કરવો.

પદ્ય વિભાગ :

પદ્ય, પ્રભાતિયાં, ભજન, છપ્પા, સોનેટ, ઊર્મિગીત, લોકગીત, ગીત, મુક્તક, દુહા, હાઈકુ, ગઝલ, આખ્યાન કાવ્ય, ગરબી વગેરે લોકભોગ્ય કૃતિઓનો સમાવેશ કરવો.

* જીવનકૌશલ્યો :

વિદ્યાર્થીઓ નીચેના જેવાં કૌશલ્યો પ્રાપ્ત કરે, જીવન-વ્યવહારમાં પ્રયોજે :

- પર્યાવરણ વ્યવસ્થાપન
- સમય વ્યવસ્થાપન
- નાણાકીય વ્યવસ્થાપન
- તંદુરસ્તી/આરોગ્ય વ્યવસ્થાપન
- વાણી-વ્યવહાર
- માનસિક તણાવમાંથી મુક્ત થાય, ન અનુભવે
- આપત્તિ વ્યવસ્થાપન (ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ)

* મૂલ્યો :

વિવેકશીલતા, આદરભાવ, આજ્ઞાપાલન, સહિષ્ણુતા, સમભાવના, સાદગી, નીડરતા, નિશ્ચલતા, સચ્ચાઈ, સ્વચ્છતા, શિષ્ટાચાર, સેવાભાવના, સહયોગ ભાવના, મિત્રતાપૂર્ણ વ્યવહાર, સમયમર્યાદા, સાહસ, નિયમિતતા, ઉદારતા, શ્રમનું મહત્ત્વ, સદાચાર, પ્રેમ, કડુણા, અહિંસા, જવાબદારી, સહનશીલતા, નિષ્ઠા, દેશપ્રેમ, ધર્મનિરપેક્ષતા, કર્તવ્યભાવના, ધૈર્ય, સત્ય, અહિંસા, નેતૃત્વ, પ્રામાણિકતા આદિ

ઉપર્યુક્ત બધા વિષયો પાઠ્યસામગ્રીમાં વિષયવસ્તુના રૂપમાં મૂકવા, પરંતુ એક જ પુસ્તકમાં બધા વિષય લેવામાં ન આવે તેથી વિદ્યાર્થીના સ્તર અને ઉંમર પ્રમાણે વર્ગાનુસાર વિષયોની છણાવટ કરવી.

* જીવનના વિવિધ સંદર્ભ :

ગ્રામીણ અને શહેરીજીવન, પર્યાવરણ, સંરક્ષણ કથાઓ... સાહસકથા, વીરકથા, વિજ્ઞાનકથા, લોકકથા, મહાન વિભૂતિઓ, વિભિન્ન ધર્મોના મૂળ સિદ્ધાંતોનો પરિચય તેમજ સર્વધર્મ સમભાવ, દેશનો સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક વારસો, સ્વદેશ પ્રેમ, વસુધૈવ કુટુંબકમ્ ભાવનાનો વિકાસ, રાષ્ટ્રીય ભાવાત્મક એકતા, સ્ત્રી-પુરુષ સમાનતા, પૌરાણિક વાર્તાઓ, જોવાલાયક સ્થળો, યાત્રા, વૃતાંત વગેરે...

ધોરણ-9 : વ્યાકરણ અને લેખન

વ્યાકરણ :

- સમાનાર્થી (શબ્દવિષયક સજ્જતા)
- વિરુદ્ધાર્થી (શબ્દવિષયક સજ્જતા)
- વિરામચિહ્નો
- અનુગ અને નામયોગીઓ
- વિશેષણ
- ક્રિયાવિશેષણના પ્રકારો
- સંયોજકના પ્રકારો
- લિંગ, વચન અને જોડણી
- સંધિ
- સમાસ
- રૂઢિપ્રયોગ
- કહેવત
- સ્વર અને વ્યંજન
- શબ્દરાગૂહ માટે એક શબ્દ

* લેખન :

- સંક્ષેપલેખન (અંગ્રેજીમાં આપેલા પરિચ્છેદનું સીધું સંક્ષેપલેખન ગુજરાતીમાં કરો એવો પ્રશ્ન પૂછવો.)
- વાર્તાલેખન
- નિબંધલેખન
- અર્થ વિસ્તાર
- અહેવાલલેખન
- એક પરિચ્છેદનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ

* મૂલ્યાંકન :

- 70% પરીક્ષા દ્વારા મૂલ્યાંકન એમાં 50% પાઠ્યપુસ્તક આધારિત પ્રશ્નો અને 50% લેખન-વ્યાકરણના સ્વતંત્ર પ્રશ્નો પૂછવા.
- 30% શ્રવણ - સમૂહમાધ્યમોનું શ્રવણ
કથન - પ્રાર્થનાસભા, વર્ગખંડ અને વક્તૃત્વ જેવી સ્પર્ધાઓ
વાચન - પુસ્તકાલયનો ઉપયોગ, વર્ષમાં એક પુસ્તકનો પરિચય
લેખન - જે તે પાઠના સર્જકની અન્ય કૃતિઓનું વાચન

નોંધ:- ધો-9/10માં અપેક્ષિત એકમની સંખ્યા 8 + 8 = 16 કૃતિઓ ઉચિત ગણી શકાય. જેમાં ઓછામાં ઓછી બે કૃતિઓ અંગ્રેજી (એક) તથા હિન્દીમાંથી અનુવાદ કરેલી હોય. સાથે તેનો મૂળ અંગ્રેજી તથા હિન્દી પાઠ પણ આપવો.

ધોરણ-10 : વ્યાકરણ અને લેખન

વ્યાકરણ :

- સમાનાર્થી (શબ્દવિષયક સજ્જતા)
- વિરુદ્ધાર્થી (શબ્દવિષયક સજ્જતા)
- વિરામચિહ્નો
- સંધિ
- સમાસ
- રૂઢિપ્રયોગ
- કહેવત
- વાક્યના વિવિધ પ્રકારો (કર્તારિ, કર્મણિ, ભાવે, પ્રેરક)
- જોડણી
- વિશેષણ

* લેખન :

- સંક્ષેપલેખન (અંગ્રેજીમાં આપેલા પરિચ્છેદનું ગુજરાતીમાં સીધું સંક્ષેપલેખન કરવાનું પૂછવું.)
- વાતાલેખન
- નિબંધલેખન
- વિચાર-વિસ્તાર
- અહેવાલલેખન
- એક અંગ્રેજી પરિચ્છેદનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ

* મૂલ્યાંકન :

- 70% પરીક્ષા દ્વારા મૂલ્યાંકન, 50% પાઠ્યપુસ્તક આધારિત પ્રશ્નો અને 50% લેખન અનુવાદ વ્યાકરણના પ્રશ્નો પૂછવા.
- 30% શ્રવણ - સમૂહમાધ્યમોનું શ્રવણ
કથન - પ્રાર્થનાસભા, વર્ગખંડ અને વક્તૃત્વ જેવી સ્પર્ધાઓ.
વાચન - પુસ્તકાલયનો ઉપયોગ, વર્ષમાં એક પુસ્તકનો પરિચય
લેખન - જે તે પાઠના સર્જકની અન્ય કૃતિઓનું વાચન, દૈનિક ડાયરી, જે તે પાઠના સર્જકોના પ્રોજેક્ટ તૈયાર કરવા.

નોંધ:- ધો-10માં અપેક્ષિત એકમની સંખ્યા 10 ગદ્ય અને 8 પદ્ય, કુલ - 18 કૃતિઓ ઉચિત ગણી શકાય છે. જેમાં એક કૃતિ અંગ્રેજીમાંથી અને એક હિન્દીમાંથી અનુવાદ કરેલી મૂળ સાથે પસંદ કરેલી હોય.

